

Ninots fora del cabàs

Antoni Serés i Aguilar

A pagès la quitxalla solia guardar les joguines al cabàs de ben segur perquè de recipients n'hi havia per donar i per vendre a totes les cases. Prescindint si l'estri era nou de trinca o foradat, una tira i mitja de galindaines s'hi entaforaven després de ser víctimes de les grapes dels infants. Nines sense cabells, firetes esmicolades, baldufes sense cordill... són alguns dels clàssics més corrents que rondaven en tots aquests receptacles.

Possiblement a més d'un, amuntegar les joguines en un cistell li pot sonar a xinès ja que, avui per avui, no és un costum massa freqüent. Però a les terres de Ponent fins fa ben poc era força usual. Dit això doncs, no ens ha de sorprendre la següent frase feta: *Ninot del cabàs!* que, amb una mica de sort, encara sentireu a l'Urgell i lla Segarra. Aquesta locució s'utilitzava per a definir a una persona encantada, poca cosa, aturada... partint del símil de les joguines que els infants arraconaven i no treien de la senalla.

Un ninot per ell sol és i està estàtic, mancat de vida i l'única forma de trencar aquest encanteri és gràcies al caliu humà i la dosi d'imaginació que s'hi aboca. Extrapolant el comportament infantil, els adults també juguem amb ninots que traiem fora del cabàs quan fem festa, rememorant llegendes, costums i tradicions. L'home, a imatge i semblança seva, es recrea per mitjà de ninots amb forma humana, impregnant-los amb una forta càrrega d'identitat pròpia. A Catalunya, tot i que no siguem un país prolífer en aquest àmbit, gaudim d'un centenari patrimoni que malauradament però és molt poc conegut.

Analitzant el tarannà de les peces existents, bàsicament les podem classificar en dos grups: *Ninots de cos mòbil* que són aquells que belluguen les seves articulacions i que recorden als acròbates del circ i els *Ninots de peu parat* que tot i ser rígids tenen el do de presidir des d'un punt estratègic i privilegiat actes diversos en el seu honor com poden ser cercaviles, menjars, balls, castells de foc...

Un ninot de *cos mòbil* entranyable el trobem a la ciutat de Girona on, segona es conta, al carrer de l'Argenteria ja fa molts anys hi van haver unes pestilències que obligaren com a mesura preventiva sanitària aïllar durant una quarantena de dies els veïns de la resta de la població. Incomunicats amb l'exterior els dies es feien de mal rossegar. Tant és així que un veí, enmig del calvari, amb tombarelles, bufonades i acudits va aixecar l'ànim del barri. Per sort, l'epidèmia no va anar més enllà i, en agraïment a l'animador, es va crear un ninot alegre que el recorda. Aquesta figura va vestida d'arlequí i es coneix com *El Tarlà*. En algunes èpoques el seu uniforme havia esta de pagès amb barretina i espadenyas. Aquest personatge gironí, en altres temps se'l coneixia amb el nom de *Xato*, sinònim d'encantat i, prèviament a la seva actuació en públic, era passejat en carro pels carrers. Tècnicament el ninot se subjecta a una fusta rodona horitzontal que es col·loca de balcó a balcó en la part més estreta del carrer. Des de l'any 1986 i després de distintes remodelacions *El Tarlà* no falta a les festes de primavera de la Rambla i l'Argenteria i per Sant Narcís festa major de Girona.

De característiques idèntiques és *L'Home de la Barra* de la ciutat de Tàrraga que es remunta a l'últim terç del segle XIX, on les cròniques locals parlen de les rivalitats que existien entre el barri de la Mercè i el Carme. En aquell temps, malgrat les limitacions, els veïns se les rumiaven totes per ser més creatius que el barri contrincant i segons sembla això facilità l'aparició del ninot. En el cas del personatge targarí el seu vestuari és de pagès i al compàs de redobles de tambor actua subjectat a una barra en l'indret més estret i costerut del carrer Urgell. Tot i que en un principi només actuava durant les festes del barri, d'un temps cap aquí ha sortit indistintament per corpus, festa major o carnaval.

En unes altres latituds, a Vic trobem *El Carquinyoli* del carrer Gurb. Aquesta figura pertany al grup de *Ninots de peu parat*, i el seu origen és semblant al Tarlà ja que es va crear a partir d'una pesta que acabà força bé. En record de l'esdeveniment, cada mes d'agost per Sant Albert, a l'estació de tren, el maniquí és solemnement rebut i passejat pels carrers. En el seu honor, el poble entona el seu himne "*A setze el pa, a setze el vi, el rei Carquinyoli, ja el tenim aquí. Sí, sí... Carquinyoli, carquinyoli*" repartint llaminadures i dolços. Durant els dies que el barri està de festes, el ninot des d'un balcó presideix els actes que se celebren.

Molts Carnestoltes són representats per persones disfressades de rei però n'hi ha d'altres que prenen forma de *Ninot de peu parat*. Un dels més famosos en aquest sentit és el rei carnestoltes de Rialp. Com és sabut, mentre duren les festes de la rauxa i la disbauxa els mortals tenim una bona excusa per muntar sidrals en col·lectivitat. Però es clar, potser perquè el rei es passa de rosca en les seves formes o perquè el poble ja sabem quin final li espera, se'l deixa que governi abans no faci un pet com un aglà i sigui socarrimat a la foguera.

Sigui com sigui, si una cosa és força clara és que de ninots, titelles i marionetes, cal com havia explicat en les anteriors col·laboracions, en tenim repartits per tot arreu. Però compte! Què ningú sigui mal pensat i interpreti erròniament un altre significat dels mots...

Ninot: *Persona que es deixa manejar, es presta a servir d'objecte de burla.*

Titella: *Persona mancada d'energia o voluntat, manejable fàcilment per les altres.*

Marioneta: *Persona a qui hom fa fer allò que vol.*

Antoni Serés i Aguilar
Article aparegut originàriament
a la revista *Gegants* núm. 31 (tardor de 1995)